

ואילו דין השלמים שהם באים אף ממעות מעשר, אתה למד מגזירה שווה של המלים "שם" הנאמרת בשלמים ("ובחבת שלמים ואכלת שם", דברים כז, ז), ו"שם" הנאמר במעשר ("ואכלת... במקום אשר אמר ה' לשכן שמו שם מעשר דגגך... שם יד, כג). ומינה [ונמנה, מגזירה שווה זו] נסיק: מה קרבנות השלמים – אין גופן (הם עצמם) באים מן המעשר עצמו (שהרי המעשר הוא מן הצומח), אף לחמי התורה נמי [גם כן] – אין גופה באה מן המעשר עצמו, והני חיטי [ואותן חיטים] הלקוחות במעות מעשר שני, נמי [גם כן] כיון שאין גופן מעשר, יכול להביא בהן לחמי תורה. ועתה, אימא טעמא דידן [אנן מה השעם שלי]. שאין מביאים לחמי תורה אף מחיטים הלקוחות ממעות מעשר שני: דין התורה עצמה, מהיכא קא ילפינא לה [מהיכן אנו לומדים אותה]? משלמים, ואת דין השלמים שהם באים אף ממעות מעשר, אתה למד מגזירה שווה "שם" "שם" ממעשר. ומכאן נסיק: מה קרבנות השלמים – אין הם ממין מעשר, אף תורה – אין מין מעשר, ולכן נלמד מכאן לאפוקי [להוציא, למעט] את לחמי התורה שאינם באים מחיטין הלקוחות במעות מעשר שני, שכן מין מעשר נינהו [הם].

א ועוד בדין הבאת שלמים ממעות מעשר שני, אמר ר' אמי: המתפסים (המקדיש) מעות שחילל עליהן מעשר שני (והריהן עתה קדושות בקדושת מעשר שני) לדימי קרבן השלמים – לא קנו (כלומר, לא חלה עליהן קדושת) שלמים. ומסבירים: מאי טעמא [מה טעם הדבר]? שכן לא אלימא [אין תקיפה, חוקה] קדושת השלמים למיחל [שתחזוק] על קדושת מעשר שני שבמעות אלה. מיתבי [מקשים] על כך ממה ששינו במסכת מעשר שני כי עיקר מצות דמי פדיון מעשר שני (המועלים לירושלים לקנות בהם דברי אכילה), הוא להביא בהם זבחי שלמים והקונה בהם בהמה לשלמים – רק בשרה נתפס בקדושת מעשר שני, ולא עורה, והריהו יוצא לחולין. ואף שמעיקר הדין יכול לקנות בהם שאר דברי מאכל ואף בהמה לאכילת חולין, גזרו חכמים שאין לקנות בהם אלא בהמה לזבחי שלמים ולא לאכילה סתם ("בשר תאווה"). ומעתה, הלווקה (הקונה) בכסף מעשר שני שלא כהוגן, וכגון שקנה חיה (שאינה עולה לקרבן) לזבחי שלמים, וכן בהמה לבשר תאווה – קנסוהו חכמים, ולא יצא העור לחולין. ויש לדון בדברים הללו: לא למימרא דקני [האם אין כוונת הדבר אלא לומר שקונים שחלה קדושת] דמי שלמים על העור, והרי זה שלא כדברי ר' אמי האומר שאין קדושת שלמים חלה על קדושת מעשר שני! ודוחים: אין זו כוונת הרבנים, שכן הא אתמר עלה [הרי כבר נאמר עליה, בפירוש משנה זו]. שאמר רב: הכוונה היא שלא קני [לא קנו]. לא חלה קדושת שלמים על העור. ומאי [ומה פירוש] הנאמר באותה משנה "לא יצא העור לחולין"? הכי קאמר [כך הוא אומר, זו הכוונה]: החיה אינו בתורת שלמים כלל לצאת (לענין הוצאת) העור מקדושת מעשר שני לחולין, שבכלל לא חלה קדושת מעשר שני על החיה, מאי טעמא [מה טעם הדבר]? אמר רב: כיון שלקחה שלא כדון, הריהו נעשה (נחשב) כמי שלוקח בדמי מעשר שני שור לצורך הרישה, שאין חלה עליו כלל קדושת מעשר שני.

ב ועוד בענין זה, איתמר [נאמר] שנחלקו אמוראים בדין המתפסים מעות מעשר שני לשלמים, שר' יוחנן אמר: קני [קונה, חלה עליהם קדושה]. של שלמים. ואילו ר' אלעזר אומר: לא קני [לא קונה, לא חלה] קדושת שלמים.

שיקנה צהמה לנשם של שלמים, דלצהמה ודאי חלה קדושה הראויה למוצא. הלווקה חיה – היא דפריך: לא יא העור לחולין מקדושת שלמים, אלא ימכרו ויצא דמיו שלמים, הלכך עור נמי קדוש. וכן אם לקח צהמה ממעות מעשר שני לנשם תאווה, לאוולה צלל הקרבה – לא יא העור לחולין מקדושת מעשר שני, אלא ימכרו העור ויאלכו דמיו ציורשלים. דאין דרך מקח צבך, דסתם צהמת מעשר שני הנאכלות ציורשלים יקטבו שלמים. אבל חיה לנשם תאווה וצהמה לנשם שלמים – יא העור לחולין מקדושת מעשר שני, דאמרין צעירין צפרק "ככל מערבין": צבקר" – מלמד שלוקחין צבקר ממעות מעשר שני עס העור, ולא זריך לנשם ציורשלים אלא הנשם. קמי מיהת: חיה לנשם שלמים – לא יא העור לחולין. לא למימרא דקני שלמים – ותלה קדושה על העור שראוי להם. אינו בתורת – שלמים לנשם העור לחולין, ויא מקדושת מעשר. דאילו חיה חלה קדושת שלמים אחיה – היו נפיק העור לחולין, כשאר עורות שלמים שהן חולין. מאי טעמא – לא יא העור לחולין מקדושת מעשר, שהרי אין דרך מקח צבך לקנות חיה לנשם שלמים? פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה צמכת קדושת צפרק שני.

רש"י בת"ר

ושלמים – גופייהו גמרינן "שם" "שם" ממעשר. דכתיב "ובחבת שלמים ואכלת שם", וכתיב צמקף "וגו" ואכלת שם". מה להלן – מעשר, אף כאן – מעשר. וקא דייקין: מה שלמים? מה גופן מעשר, דהא אין מעשר שני אלא בתצואה, אלא ממעות מעשר קאמר קרא דיביא שלמים. אף תורה נמי – לחמי תורה לא מנוף המעשר, [דהיינו] מן החיטין הראשונות של מעשר. והני חיטי הלקוחות – ממעות מעשר – אין גופן מעשר, ומשום הכי קשרית לאחוי לחמי תורה מינייהו. מין מעשר – לשלמים – צבקר, ומעשר – פירא. אף לחמי תורה מצביא מן המעשר – לא יביא ממין המעשר, דהיינו נמי חיטין הלקוחות לנשם מעשר, אלא מן המעות יקנה לחמי תורה לנשם (מעשר) [תורה], דמעות – לאו מין מעשר הוא. המתפסים – דאומר "מעות מעשר הללו יהיו לקנות שלמים". לא קנו שלמים – ואם ילא, יקח מהן חיטין או כל מה שירצה. והא דתנן: מביא תורה ממעות מעשר – לא משתפס המעות, אלא ממעות מעשר שני ציורשלים. לזבחי שלמים – לא יא העור לחולין. וקסלקא דעמיה – לאוולה צלל הקרבה – וכן אם לקח צהמה ממעות מעשר שני לנשם תאווה, לאוולה צלל הקרבה – לא יא העור לחולין מקדושת מעשר שני, אלא ימכרו העור ויאלכו דמיו ציורשלים. דאין דרך מקח צבך, דסתם צהמת מעשר שני הנאכלות ציורשלים יקטבו שלמים. אבל חיה לנשם תאווה וצהמה לנשם שלמים – יא העור לחולין מקדושת מעשר שני, דאמרין צעירין צפרק "ככל מערבין": צבקר" – מלמד שלוקחין צבקר ממעות מעשר שני עס העור, ולא זריך לנשם ציורשלים אלא הנשם. קמי מיהת: חיה לנשם שלמים – לא יא העור לחולין. לא למימרא דקני שלמים – ותלה קדושה על העור שראוי להם. אינו בתורת – שלמים לנשם העור לחולין, ויא מקדושת מעשר. דאילו חיה חלה קדושת שלמים אחיה – היו נפיק העור לחולין, כשאר עורות שלמים שהן חולין. מאי טעמא – לא יא העור לחולין מקדושת מעשר, שהרי אין דרך מקח צבך לקנות חיה לנשם שלמים? פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה צמכת קדושת צפרק שני.

תוספות

אינו בתורת שלמים – לצאת עור לחולין, דלא חלה עליו קדושת שלמים כלל, שיצא העור לחולין ויצא מקדושת מעשר. דאי הואי קדושת שלמים אחיה – חוה נפיק. והשתא לא חייל אחיה לא קדושת שלמים ולא תורת בשר תאווה, דחיה לבשר תאווה – נפיק עור לחולין, כדמשמע הכא, דקתני: הלווקה חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר תאווה – לא יצא העור לחולין. הא איפכא, כגון חיה לבשר תאווה ובהמה לזבחי שלמים – יצא העור לחולין. כדדרשין בפרק "בבב מערבין" (ערוכין כז, ב): "בבקר" – מלמד שלוקחין בקר אגב עורו, ואפילו יין אגב קנקן קמריב תבם. ומיהו הא יש לדחות: דאתא קרא למימרו שהמעות מתחללין על העור ועל הקנקן, ולעולם עור וקנקן קדושים כקדושת מעשר. אבל הכא משמע דנפיק לחולין. והא דשרינן חיה לבשר תאווה טפי מבחמה – נראה דנפקא לן מהא דתניא בספרי: "ואכלת מעשר

עיונים
מה שלמים אין גופן מעשר אף תורה נמי אין גופה מעשר יש מהאחרונים שתהו על לימוד זה, שהרי אין דנים אפשר משאי אפשר. שכן השלמים הריהם בשר, ואי אפשר שיבוא מן המעשר, ואילו לחמי התורה אפשר שיבואו מן המעשר (הגהות מצפ"א)! והשיבו שלימוד זה הריהו אף לשיטת הסבורים שאין דנים אפשר משאי אפשר. שכן אין זה לימוד דין חדש מן השלמים, אלא כיון שכל עיקר דין הבאת התורה ממעשר נלמד משלמים, ובשלמים אי אפשר שיבוא מגוף המעשר, שוב אין לנו לימוד על כך לתורה (חידושי הגר"ס).
 ומה שצריך לימוד מיוחד שאפשר לקנות שלמים ממעות מעשר שני, אמרו אחרונים – שלא נאמר שממנו בכך מאכילת מעשר, שהרי מקריב את האימורים למוצא, וגם הבשר אינו נאכל אלא לזמן מוגבל, וגם יכול לבוא לידי פיגול נותר וטמא. וכן בלחמי תורה (חרי"ב, יו"ט).
הלווקה חיה לזבחי שלמים דנו המפרשים בדינה של החיה לענין הקרבה, לשיטה כי המקריב חיה למוצא אינו עובר בכלום (ובחיים לז, א). יש שאמרו שבעד שבחמה ישנה מצוה להקריבה, הרי בחיה אין זו מצוה אלא רשות (רש"י), אולם החיה שנלקחה לצורך קרבן הריהו קרבן (אבי עזרי). ותמיהו על כך שכיון שאף לשיטה זו אין בה מצוה הקרבה, לא תותר קנייתה בדמי מעשר (מנח"א. איהו מקומן)! אכן יש הסבורים כי החיה הריהו חולין ואינה בגדר קרבן, ואולם אין איסור להקריבה (א"ש, בית הלוי, וכשיטת השטמ"ק). יש מהאחרונים שאמרו שלדעת הכל יש איסור להקריב חיה, ומחלוקת אמוראים היא אם עובר בכך באיסור עשה (הגר"ח).
בהמה לבשר תאווה לא יצא העור לחולין נחלקו המפרשים באשר למקור ההלכה שאין לקנות בהמה לאכילת הידוט ממעות מעשר. יש שאמרו שהיא מתבססת על דרשת הספרי על הכתוב האמור במעשר "...ואכלת שם לפני ה' אלהיך ושמתה אתה וביתך" (דברים יד, כו) – יכול יקח בהמה למשתה בנו? הרי אתה דן: נאמר כאן "שמחה", ונאמר להלן "שמחה" (ובחבת שלמים ואכלת שם ושמתה לפני ה' אלהיך", שם כז, ז). מה שמחה האמורה להלן – שלמים. אף שמחה האמורה כאן – שלמים. אי מה שמחה האמורה להלן – עולה ושלמים, אף שמחה האמורה כאן – עולה ושלמים? תלמוד לומר "ואכלת לפני ה' אלהיך ושמתה" – שמחה שיש עמה אכילה, יצאו עלות

מסורת הש"ס
 א. זבחים נ,א. תוי"כ ויקרא ז, יב. ילק"ש תורה תצנ.
 ב. עיין ירושלמי מעיש פ"א ח"ב.
 ג. מעיש פ"א מ"ג. עיין ירושלמי שם.

גרסות
ומינה מה בכל כתתי: מה.
תורה נמי יש בכתתי: תורה.
קא ילפינא לה בכתתי: ילפית ויש בכתתי: ילפת וכן: ילפינא.
מין מעשר יש בכתתי: מן המעשר.
דלא אלימא קדושת השלמים בכתתי: לא אלימא קדושה דשלמים ובכתתי: ולא אלימא קדושת שלמים.
רבה יש בכתתי: רבא.
מעות מעשר שני בכתתי: מעות מעשר.
קני בכתתי: קנו.

א ועוד בדין הבאת שלמים ממעות מעשר שני, אמר ר' אמי: המתפסים (המקדיש) מעות שחילל עליהן מעשר שני (והריהן עתה קדושות בקדושת מעשר שני) לדימי קרבן השלמים – לא קנו (כלומר, לא חלה עליהן קדושת) שלמים. ומסבירים: מאי טעמא [מה טעם הדבר]? שכן לא אלימא [אין תקיפה, חוקה] קדושת השלמים למיחל [שתחזוק] על קדושת מעשר שני שבמעות אלה. מיתבי [מקשים] על כך ממה ששינו במסכת מעשר שני כי עיקר מצות דמי פדיון מעשר שני (המועלים לירושלים לקנות בהם דברי אכילה), הוא להביא בהם זבחי שלמים והקונה בהם בהמה לשלמים – רק בשרה נתפס בקדושת מעשר שני, ולא עורה, והריהו יוצא לחולין. ואף שמעיקר הדין יכול לקנות בהם שאר דברי מאכל ואף בהמה לאכילת חולין, גזרו חכמים שאין לקנות בהם אלא בהמה לזבחי שלמים ולא לאכילה סתם ("בשר תאווה"). ומעתה, הלווקה (הקונה) בכסף מעשר שני שלא כהוגן, וכגון שקנה חיה (שאינה עולה לקרבן) לזבחי שלמים, וכן בהמה לבשר תאווה – קנסוהו חכמים, ולא יצא העור לחולין. ויש לדון בדברים הללו: לא למימרא דקני [האם אין כוונת הדבר אלא לומר שקונים שחלה קדושת] דמי שלמים על העור, והרי זה שלא כדברי ר' אמי האומר שאין קדושת שלמים חלה על קדושת מעשר שני! ודוחים: אין זו כוונת הרבנים, שכן הא אתמר עלה [הרי כבר נאמר עליה, בפירוש משנה זו]. שאמר רב: הכוונה היא שלא קני [לא קנו]. לא חלה קדושת שלמים על העור. ומאי [ומה פירוש] הנאמר באותה משנה "לא יצא העור לחולין"? הכי קאמר [כך הוא אומר, זו הכוונה]: החיה אינו בתורת שלמים כלל לצאת (לענין הוצאת) העור מקדושת מעשר שני לחולין, שבכלל לא חלה קדושת מעשר שני על החיה, מאי טעמא [מה טעם הדבר]? אמר רב: כיון שלקחה שלא כדון, הריהו נעשה (נחשב) כמי שלוקח בדמי מעשר שני שור לצורך הרישה, שאין חלה עליו כלל קדושת מעשר שני.

ב ועוד בענין זה, איתמר [נאמר] שנחלקו אמוראים בדין המתפסים מעות מעשר שני לשלמים, שר' יוחנן אמר: קני [קונה, חלה עליהם קדושה]. של שלמים. ואילו ר' אלעזר אומר: לא קני [לא קונה, לא חלה] קדושת שלמים.

שיקנה צהמה לנשם של שלמים, דלצהמה ודאי חלה קדושה הראויה למוצא. הלווקה חיה – היא דפריך: לא יא העור לחולין מקדושת שלמים, אלא ימכרו ויצא דמיו שלמים, הלכך עור נמי קדוש. וכן אם לקח צהמה ממעות מעשר שני לנשם תאווה, לאוולה צלל הקרבה – לא יא העור לחולין מקדושת מעשר שני, אלא ימכרו העור ויאלכו דמיו ציורשלים. דאין דרך מקח צבך, דסתם צהמת מעשר שני הנאכלות ציורשלים יקטבו שלמים. אבל חיה לנשם תאווה וצהמה לנשם שלמים – יא העור לחולין מקדושת מעשר שני, דאמרין צעירין צפרק "ככל מערבין": צבקר" – מלמד שלוקחין צבקר ממעות מעשר שני עס העור, ולא זריך לנשם ציורשלים אלא הנשם. קמי מיהת: חיה לנשם שלמים – לא יא העור לחולין. לא למימרא דקני שלמים – ותלה קדושה על העור שראוי להם. אינו בתורת – שלמים לנשם העור לחולין, ויא מקדושת מעשר. דאילו חיה חלה קדושת שלמים אחיה – היו נפיק העור לחולין, כשאר עורות שלמים שהן חולין. מאי טעמא – לא יא העור לחולין מקדושת מעשר, שהרי אין דרך מקח צבך לקנות חיה לנשם שלמים? פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה צמכת קדושת צפרק שני.

רש"י בת"ר

ושלמים – גופייהו גמרינן "שם" "שם" ממעשר. דכתיב "ובחבת שלמים ואכלת שם", וכתיב צמקף "וגו" ואכלת שם". מה להלן – מעשר, אף כאן – מעשר. וקא דייקין: מה שלמים? מה גופן מעשר, דהא אין מעשר שני אלא בתצואה, אלא ממעות מעשר קאמר קרא דיביא שלמים. אף תורה נמי – לחמי תורה לא מנוף המעשר, [דהיינו] מן החיטין הראשונות של מעשר. והני חיטי הלקוחות – ממעות מעשר – אין גופן מעשר, ומשום הכי קשרית לאחוי לחמי תורה מינייהו. מין מעשר – לשלמים – צבקר, ומעשר – פירא. אף לחמי תורה מצביא מן המעשר – לא יביא ממין המעשר, דהיינו נמי חיטין הלקוחות לנשם מעשר, אלא מן המעות יקנה לחמי תורה לנשם (מעשר) [תורה], דמעות – לאו מין מעשר הוא. המתפסים – דאומר "מעות מעשר הללו יהיו לקנות שלמים". לא קנו שלמים – ואם ילא, יקח מהן חיטין או כל מה שירצה. והא דתנן: מביא תורה ממעות מעשר – לא משתפס המעות, אלא ממעות מעשר שני ציורשלים. לזבחי שלמים – לא יא העור לחולין. וקסלקא דעמיה – לאוולה צלל הקרבה – וכן אם לקח צהמה ממעות מעשר שני לנשם תאווה, לאוולה צלל הקרבה – לא יא העור לחולין מקדושת מעשר שני, אלא ימכרו העור ויאלכו דמיו ציורשלים. דאין דרך מקח צבך, דסתם צהמת מעשר שני הנאכלות ציורשלים יקטבו שלמים. אבל חיה לנשם תאווה וצהמה לנשם שלמים – יא העור לחולין מקדושת מעשר שני, דאמרין צעירין צפרק "ככל מערבין": צבקר" – מלמד שלוקחין צבקר ממעות מעשר שני עס העור, ולא זריך לנשם ציורשלים אלא הנשם. קמי מיהת: חיה לנשם שלמים – לא יא העור לחולין. לא למימרא דקני שלמים – ותלה קדושה על העור שראוי להם. אינו בתורת – שלמים לנשם העור לחולין, ויא מקדושת מעשר. דאילו חיה חלה קדושת שלמים אחיה – היו נפיק העור לחולין, כשאר עורות שלמים שהן חולין. מאי טעמא – לא יא העור לחולין מקדושת מעשר, שהרי אין דרך מקח צבך לקנות חיה לנשם שלמים? פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה צמכת קדושת צפרק שני.

תוספות

אינו בתורת שלמים – לצאת עור לחולין, דלא חלה עליו קדושת שלמים כלל, שיצא העור לחולין ויצא מקדושת מעשר. דאי הואי קדושת שלמים אחיה – חוה נפיק. והשתא לא חייל אחיה לא קדושת שלמים ולא תורת בשר תאווה, דחיה לבשר תאווה – נפיק עור לחולין, כדמשמע הכא, דקתני: הלווקה חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר תאווה – לא יצא העור לחולין. הא איפכא, כגון חיה לבשר תאווה ובהמה לזבחי שלמים – יצא העור לחולין. כדדרשין בפרק "בבב מערבין" (ערוכין כז, ב): "בבקר" – מלמד שלוקחין בקר אגב עורו, ואפילו יין אגב קנקן קמריב תבם. ומיהו הא יש לדחות: דאתא קרא למימרו שהמעות מתחללין על העור ועל הקנקן, ולעולם עור וקנקן קדושים כקדושת מעשר. אבל הכא משמע דנפיק לחולין. והא דשרינן חיה לבשר תאווה טפי מבחמה – נראה דנפקא לן מהא דתניא בספרי: "ואכלת מעשר

עיונים

מה שלמים אין גופן מעשר אף תורה נמי אין גופה מעשר יש מהאחרונים שתהו על לימוד זה, שהרי אין דנים אפשר משאי אפשר. שכן השלמים הריהם בשר, ואי אפשר שיבוא מן המעשר, ואילו לחמי התורה אפשר שיבואו מן המעשר (הגהות מצפ"א)! והשיבו שלימוד זה הריהו אף לשיטת הסבורים שאין דנים אפשר משאי אפשר. שכן אין זה לימוד דין חדש מן השלמים, אלא כיון שכל עיקר דין הבאת התורה ממעשר נלמד משלמים, ובשלמים אי אפשר שיבוא מגוף המעשר, שוב אין לנו לימוד על כך לתורה (חידושי הגר"ס).
 ומה שצריך לימוד מיוחד שאפשר לקנות שלמים ממעות מעשר שני, אמרו אחרונים – שלא נאמר שממנו בכך מאכילת מעשר, שהרי מקריב את האימורים למוצא, וגם הבשר אינו נאכל אלא לזמן מוגבל, וגם יכול לבוא לידי פיגול נותר וטמא. וכן בלחמי תורה (חרי"ב, יו"ט).
הלווקה חיה לזבחי שלמים דנו המפרשים בדינה של החיה לענין הקרבה, לשיטה כי המקריב חיה למוצא אינו עובר בכלום (ובחיים לז, א). יש שאמרו שבעד שבחמה ישנה מצוה להקריבה, הרי בחיה אין זו מצוה אלא רשות (רש"י), אולם החיה שנלקחה לצורך קרבן הריהו קרבן (אבי עזרי). ותמיהו על כך שכיון שאף לשיטה זו אין בה מצוה הקרבה, לא תותר קנייתה בדמי מעשר (מנח"א. איהו מקומן)! אכן יש הסבורים כי החיה הריהו חולין ואינה בגדר קרבן, ואולם אין איסור להקריבה (א"ש, בית הלוי, וכשיטת השטמ"ק). יש מהאחרונים שאמרו שלדעת הכל יש איסור להקריב חיה, ומחלוקת אמוראים היא אם עובר בכך באיסור עשה (הגר"ח).
בהמה לבשר תאווה לא יצא העור לחולין נחלקו המפרשים באשר למקור ההלכה שאין לקנות בהמה לאכילת הידוט ממעות מעשר. יש שאמרו שהיא מתבססת על דרשת הספרי על הכתוב האמור במעשר "...ואכלת שם לפני ה' אלהיך ושמתה אתה וביתך" (דברים יד, כו) – יכול יקח בהמה למשתה בנו? הרי אתה דן: נאמר כאן "שמחה", ונאמר להלן "שמחה" (ובחבת שלמים ואכלת שם ושמתה לפני ה' אלהיך", שם כז, ז). מה שמחה האמורה להלן – שלמים. אף שמחה האמורה כאן – שלמים. אי מה שמחה האמורה להלן – עולה ושלמים, אף שמחה האמורה כאן – עולה ושלמים? תלמוד לומר "ואכלת לפני ה' אלהיך ושמתה" – שמחה שיש עמה אכילה, יצאו עלות

אליבא דרבי יהודה — דלמר נמסקת קדושין (נבג): מעשר — ממונן הדיוט הא, ויכול לקדש בו את האשה, לא פליגי דקנו שלמים, דקדושת שלמים מילא אממונן הדיוט. מאן דאמר לא קנו כרבי מאיר — דלא חלה קדושת שלמים אממונן גביה. כיון דמעשר קרב שלמים — נהמה שלוקח ממעות מעשר סתם — קרב שלמים מבי תפיס ליה גמי — לנורן שלמים סתם, דקנו שלמים, ואין יכול לשנותו לדבר אחר. כשהוא פודן — לאותן מעות מעשר שני, שמחללן על פרוטות או על דינרין, מוסיף שני חומשין — אחד חומש — להקדישו שפודה, דהיינו שלמים, דמתני "אם המקדיש וגו' וסוף תמישיתו" וגו' (ויקרא כו). ואחד למעשר שני — דמתני "אם גלגל יגאל איש ממעשרו" וגו' (ספ). והא הכא דחילל קדושת שלמים אקדושת מעשר, שהרי הוסיף חומש שלמים, והיה אמר רבי אלעזר לא קנו? הא מני רבי יהודה היא — דלמר: ממונן הדיוט הוא, להכי חל עליה קדושת שלמים.

משנה כל הבא מן הצאן ומן הבקר — היינו מודה ושלמים, הנאמן מזה. האומר הרי עלי תורה וכו' — משנה שאינה לריכה היא, דהא תנינן לה לעיל, אי לא משום סיפא דלריכה. דקתני: נכסים בכל מקום, ואפילו היכא דלמר "הרי עלי זבח", ולא אמר "ונסכים". אי נמי: דלמר "זבח ונסכים", ואפילו לא אמר "עלי", אלא אמר "הרי זו" — לא יצא אלא מן החולין. **גמרא** מה פסח במצרים אינו בא אלא מן החולין — דלמתי לא הו מעשרות. וכי דינן — פסח דורות שאפשר לנא מן המעשר, שהרי גדולת ויהא מעשר, מפסח מצרים שאי אפשר לו לנא ממעשר, שהרי צוהה שעה לא היה מעשר ויהא? ראייה גדולה היא — הואיל ומנינו שום פסח שאינו בא אלא מן החולין, שכן אין טעון מתן דמים למזבח — דלא היה מונח אלא משקוף ומזוזות, וכיון דאין ממנו למזבח — לא היו דומיא דשלמים, להכי אינו בא מן המעשר.

רש"י בת"י

כיון דמעשר קרי שלמים — כדגמרינן לעיל "סס" "סס". אחד להקדש — לשם שלמים, שהפודה קדש — מוסיף חומש, והפודה מעשר שני שלו — מוסיף חומש.

משנה פסח דאינו בא אלא מן החולין — שבהובנה כו' — לפיכך, האומר "הרי עלי תודה או שלמים", הואיל והן צאן מזה, דהא אמר "הרי עלי" — לא יצא אלא מן החולין. והנסכים — של תודה ושל שלמים. בכל מקום — צין אמר "הרי עלי להציל מן המעשר", צין "מן החולין" — לא יצא הנסכים אלא מן החולין. כי שרי ליה רממנא לאמרי שלמים ממעשר, כדגמרינן "סס" "סס" — הני מילי שלמים גופייהו, דניי אכילה נינהו. אכל נסכים, דלליל נינהו — לא יצא מן המעשר.

גמרא פסח מצרים לא בא אלא מן החולין — דעדיין לא היטה להס תנואת מעשר שני, דאין מעשר אלא משנכנסו לארץ.

תוספות

דגנך — יכול יקח בהמה למשתה בנו? נאמר כאן "שמחה", ונאמר להלן "שמחה", מה להלן — שלמים, אף כאן — שלמים. אי מה להלן — עולות, אף כאן — עולות ותלמוד לומר "ושמחת" — אכילה שיש בה שמחה. והך דרשא לא שייכא בחיה, אלא בהמה הראויה לקרבן.

מוסיף שני חומשים — כאן משמע שיש חומש כשפודה שלמים. וקשיא: דבפרק "הזבח" (בבא מציעא נד, ב) משמע דליכא חומש. דאמר: מה בהמה טמאה מיוחדת, שתחילתה הקדש, וכולה לשמים, ומועלין בה! ומסיק דלענין חומש קאמר, ויכולה לשמים" — למעוטי קדשים קלים. ושם פירשנו.

הא מני רבי יהודה היא — לעיל נמי גבי חיה לזבחי שלמים הוה מצי לשנויי: הא מני רבי יהודה היא.

להקיש דבר הבא מן הצאן ומן הבקר לפסח — תימה: תינח זבחים, עופות ומנחות ולחמי תודה מנלן? ולמאן דיליף בגמרא מחטאת ניחא.

ונסכים מכל מקום לא יביאו אלא מן החולין — דכל דבר דכולו למזבח — אינו בא מן המעשר, כדתינא בההיא דסיפרי שהבאתי לעיל דממעט עולות, דבעינן אכילה שיש בה שמחה.

ומסבירים את מחלוקתם: אליבא (על פי שיטת) ר' יהודה שאמר כי מעשר שני כממונן של הדיוט (הבעלים) הוא נחשב — דכולי עלמא (שהכל, ואף ר' אלעזר) לא פליגי דקני [אינם חלוקים שקוניה, שחלה קדושה]. **כי פליגי** (כאשר נחלקו) ר' יוחנן ור' אלעזר הרי זה אליבא (על פי שיטתו) של ר' מאיר שאמר כי מעשר שני כממונן גבוה הוא נחשב. ובזאת נחלקו: מאן דאמר (מי שאומר, ר' אלעזר) כי לא קני [לא קונה]. הריהו סבור בפשטות כר' מאיר, שהמעשר הריהו ברשות ההקדש. ומאן דאמר (ומי שאומר, ר' יוחנן) כי קני [קונה] הריהו סבור כי כיון שמעשר קרי ליה [הריהו קרוין] שלמים, שכן בהמה הנקנית בסתם מדמי מעשר שני קריבה למזבח כשלמים, לכך כי מיתפסת ליה [כאשר מתפסים אותם, את דמי מעשר שני בשלמים] — נמי תפיס [גם כן תופסת בהם קדושת שלמים]. מיתבי [מתקשים] על דברי ר' אלעזר הסבור שאין נתפסת קדושת שלמים על דמי מעשר שני, מברייתא ששינוי בה כי המתפסים מעות מעשר שני לשלמים — חלה קדושת שלמים עליהן, ויש בהן קדושת מעשר שני וקדושת שלמים. ולכן כשהוא פודן את המעות הללו (ודין הפודה שהוא מוסיף חומש בפדיונו) — הריהו מוסיף עליהם שני חומשין: חומש אחד — לקדש (קדושת שלמים) שבו, וחומש אחד — למעשר (קדושת מעשר שני) שבו. הרי איפוא שחלה קדושת שלמים על מעות מעשר שני! ומשיבים: מכאן אין קושיא, שכן מי סברת [האם סבור אתה] שברייתא זו כדברי הכל היא? — אין כך הדבר, אלא הא [זו] הברייתא כשיטת מני [מי היא]? כשיטת ר' יהודה היא, הסבור שמעשר שני הריהו ממונן הדיוט, ולכן חלה עליו קדושת שלמים. ואילו ר' אלעזר אמר את דבריו לשיטת ר' מאיר, הסבור שמעשר שני הריהו ממונן גבוה.

ג משנה שנינו במשנה הקודמת (פא, ב) כי הנודר "הרי עלי תודה" מביא את התודה ואת לחמיה מן החולין, ואסור לו להביאם ממעשר שני. ומרחיבים עוד בענין זה: מנין לאומר "הרי עלי תודה", שלא יביא את התודה ואת לחמה אלא מן החולין? — תלמוד לומר בקרבן הפסח "וובחת פסח לה" אלהיך צאן ובקר" (דברים טז, ב), ויש לדון בכתוב זה: והלא קרבן פסח אין בא אלא מן הכבשים ומן העזים (כנאמר בו "שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים תקחו", שמות יב, ה), אם כן מה תלמוד לומר "צאן ובקר"? להקיש כל קרבן חובה הבא מן הצאן ומן הבקר לקרבן הפסח, וללמדנו: מה קרבן הפסח הריהו דבר שבחובה, ואין הוא בא אלא מן החולין, שדין פסח הנוהג לדורות כפסח הראשון שקרב בהיות בני ישראל במצרים, שבא מן החולין ולא מן המעשר (שהרי לא חלו דיני מעשר שני אלא לאחר שנכנסו ישראל לארץ), אף כל דבר קרבן אחר שבחובה אין בא אלא מן החולין. לפיכך, האומר "הרי עלי תודה", או "הרי עלי שלמים", הואיל וקרבות אלה באין חובה (כחוב נדרו) — לא יביאו אלא מן החולין, ואילו הנסכים הבאים עם התודה והשלמים — בכל מקום (בכל אופן) את נסכיהם לא יביאו אלא מן החולין ולא ממעות מעשר שני. שאין מביאים ממעשר שני אלא דברים הנאכלים לאדם, מה שאין כן הנסכים הקרבים על המזבח.

ד גמרא שנינו במשנתנו שלמדים שאין מביאים דבר שבחובה מעות מעשר שני נלמד מקרבן פסח, ושואלים: וקרבן פסח גופיה [נצמו] מנא לן [מנין לנו] שאינו בא אלא מן החולין? ומסבירים: דתניא [שכן שנויה ברייתא]. ר' אליעזר אומר: נאמר בתורה (שמות יב) דין קרבן פסח שהוקרב במצרים ("פסח מצרים") בלבד, ונאמר בתורה דין קרבן פסח הקרב לדורות. ומן ההשוואה ביניהם יש ללמוד: מה פסח האמור במצרים לא בא אלא מן החולין, אף פסח האמור לדורות לא בא אלא מן החולין. אמר לו ר' עקיבא לר' אליעזר בשאלה: וכי דינן [למדים דין] דבר שאפשר (שניתן במציאות להיעשות, וכגון להביא קרבן פסח דורות ממעשר שני) מדבר שאי אפשר (שלא ניתן במציאות להיעשות, וכגון פסח מצרים, שלא היה להם באותה עת מעשר שני)? אמר לו ר' אליעזר לר' עקיבא: אף על פי שאכן פסח מצרים מוגדר כ"אי אפשר", ואולם בכל זאת ראייה גדולה היא, ונלמד הימנה. חזר ר' עקיבא ודנו דין (והקשה קושיא) אחר על דברי ר' אליעזר: אין ללמוד דין פסח דורות מהשוואתו לפסח מצרים, שהרי יש לומר כי מה לפסח מצרים דווקא הוא אינו בא אלא מן החולין שכן אין הוא טעון מתן (תנית) דמים על המזבח, והקרבת האימורין (חלקי הקרבן הקרבים) לגבי [אצל] מזבח,

כגון שאמר "הרי עלי תודה מן המעשר" — הנסכים באים מן החולין. מזה לפסח מצרים שכן אין טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח. תהו המפרשים על הפירכה: הרי אפשר לומר כי קל וחומר הוא זה, ומה פסח מצרים הקל, שאינו טעון מתן דמים ואימורים, ובכל זאת אינו בא אלא מן החולין — פסח דורות החמור, שטעון מתן דמים ואימורים, על אחת כמה וכמה שאינו בא אלא מן החולין (רש"א)! ועוד שאלו אחרונים שהרי סברה הפוכה היא: שכיון שפסח מצרים נאכל כולו לבעלים — מסתבר יותר שיוכל להביאו מן המעשר, כבשר תאהו (שפ"א). אכן הסבירו ראשונים את הצעת הדברים הללו: שיש מקום לומר כי דווקא פסח מצרים, כיון שאין בו מתן דמים למזבח, שאינו בא אלא מן החולין, ואולם פסח דורות, שדמו ואימוריו ניתנים על המזבח, שמא אפשר להביאו גם מן המעשר, שכן קדושתו יתירה (רש"י, רש"א).

אורח ההלכה מעשר ממונן גבוה הוא מעשר שני ממונן גבוה הוא. כר' מאיר. (רמב"ם ספר זרעים הלכות מעשר שני ונטע רבע פ"ג ה"ז).

דבר שבחובה ראה "אורח ההלכה" לעיל דף פא, ר"ה הרי עלי תודה. ונסכים בכל מקום לא יביאו אלא מן החולין. אין מביאים נסכים אלא מן החולין. ולא יביאם לא מן התרומה ולא ממעשר שני ולא מן הביכורים. ואפילו קרבן תודה שמביא את לחמו מן המעשר לא יביא את נסכיו אלא מן החולין. כמשנה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"ב ה"ג. שם פט"ז ה"ז).

מסורת הש"ס
 ד. קדושין כד, א. נד, ב. בימי
 ז, א. סנהדרין קיב, ירושלמי
 פיאח פ"ז ה"ה. שם מעיש פ"א
 ה"א. פ"ד ה"ב. פ"ה ה"ב.
 ה. תוי"כ ויקרא ז, יב (כה"ט).
 ילק"ש תורה תצד. תתקנ.
 ג. ספרי דברים טו, ב.
 ז. פסחים ע"א, א. ביצה ט"ב.
 חגיגה ז, ב. ח, א. ירושלמי פסחים
 פ"ו ה"ג. תוספתא מנחות פ"ח
 כח. מכלילת דרשב"י שמות יג,
 ה. ילק"ש תורה ר. תצד. תתקנ.
 תתקנ. תתקלח. ראה ירושלמי
 חגיגה פ"א ה"ג.
 ח. יבמות מ"א, מכלילת
 דרשב"י שמות יג, ה (בש"ט).
 ילק"ש תורה תצד. תתקנ (כל
 הברייתא).
 ט. מנחות פב, ב. נדה לו, ב.
 מכלילת שמות כב, ט. מדרש
 תנאים לדברים כה, ט. ילק"ש
 תורה שמו. תצד. תצח. תקמא.
 ע"ין סוכה ג, ב. יבמות מ"א,
 סב, א. הוריות ג, ב. זבחים צ"א, א.
 מנחות יט, א. פ"א. תמורה טו, ב.
 יח, ב. ילק"ש תורה לה. תמט.
 תסב. תקט.

גרסות

ואליבא בכתי"מ: **אליבא**.
 לא פליגי דקני בכתי"מ: לא
 פליגי.
דמעשר קרי בכתי"מ וברש"י:
דמעשר קרב שלמים בכתי"מ:
דאמר מעשר קרי.
מיתפסת בכתי"מ: **מתני** וש
 בכתי"מ: **מתפסת** וכן: **מיתפסת**.
מוסיף עליהם בכתי"מ
 ובראשונים: **מוסיף**.

אחד לקדש ואחד למעשר יש
 בכתי"מ: **אחד למעשר ואחד**
להקדש.

לקדש בכל כתי"מ: **להקדש**.
והלא פסח אין יש בכתי"מ: **והלא**
אין הפסח.

מה תלמוד לומר בכל כתי"מ
 ובמשניות: **למה נאמר**.

דבר שבחובה ואין יש בכתי"מ:
שהוא בא חובה אינו וש:
שהיא בחובה ואינו.

הואיל ובאין בכל כתי"מ: **הואיל**
והן באין.

ופסח גופיה בכל כתי"מ: **מנין**
לאו? ופסח גופיה.

פסח האמור במצרים בכתי"מ:
פסח מצרים.

אמר לו אף על פי בכתי"מ:
א"ל ר' אליעזר אע"פ.

מסורת הש"ס
 א. פסחים צו,א. ילק"ש תורה תצה. ראה מכילתא שמות יג, ה.
 ב. ב"ק סג,ב. ק"ב. ילק"ש תורה שמו. תצה.

גרסות

תאמר בפסח דורות שטעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח בכתי"מ חסרות מלים אלה.

שיהיו כל עבודות של חודש הזה כזה בכתי"מ חסרות מלים אלה.

עבודות של חודש הזה כזה יש בכתי"מ: **עבודות החדש כזה** וכן יש: **עבודות החדש הזה כזה**.

אי הדר ביה והאי דלא בכתי"מ: **ואי הדר ביה והאי דלא**.

לדידך דאמרת אין דנין אפשר משאי אפשר בכתי"מ: **אלא לדידך דאמרת אין דנין**.

ומשום האי פירכא בטמ"ק: **ואי משום האי פירכא**.

אמר רב ששת יש כתי"י שאין בהם מלים אלה.

תאמר כן אף בקרבן פסח הקרב לדורות שטעון מתן דמים על המזבח, והקרב אימורין לגבי [אצל] המזבח? ! ויש מקום אם כן לומר שקרבן פסח הבא לדורות יבוא אף מן המעשר! אמר לו ר' אליעזר לר' עקיבא ברחייה: יש להשוות את קרבן פסח דורות לקרבן פסח מצרים, שהרי הוא, הכתוב הנאמר לבני ישראל במצרים, אומר:

"והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני והחתי והאמורי והחוי והיבוס אשר נשבע לאבותיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את העבודה הזאת **בחדש הזה**" (שמות יג, ה), ומאן שיהיו כל דיני העבודות של חודש הזה (פסח דורות) כדיני פסח זה, פסח מצרים. ודנים בדברי ר' עקיבא: בתחילה הקשה ר' עקיבא על דברי ר' אליעזר המשווה את דין פסח דורות לדין פסח מצרים קושיה עקרונית (שאינן ללמוד דבר שאפשר מדבר שאי אפשר), ולאחר מכן חזר ר' עקיבא והקשה על השוואה זו קושיה פרטנית (המצביעה על השוני שבין שני הקרבנות הללו). ואי [אם] ר' עקיבא סבר לה [הריהו סבור] שכלל הוא שאין דנין (למדים) דבר שאפשר מדבר שאי אפשר — ליקו במילתיה [שיעמוד בדבר] זה לדחות את דברי ר' אליעזר! ואי הדר ביה [אם חזר בו] ר' עקיבא ומודה שאפשר ללמוד משאי אפשר, והאי [וח] שהוא לא גמר [לא] לומר את דין פסח דורות מפסח מצרים משום האי פירכא [פירכה זו] הוא — על כך יש להקשות: קרבן פסח שהקריבו ישראל בהיותם במדבר בשנה השנית לצאתם ממצרים יוכיח שלא כדברי ר' עקיבא אלה, שלמרות שאינו בא אלא מן החולין (שהרי באותה עת לא נהג עדיין מעשר שני), חייב בנתינת דמים על המזבח ובהקרב אימורים עליו, ויהא כך הדין אף בפסח דורות! ומשיבים: עיקר טעמו הוא משום שאין ללמוד דבר שאפשר מדבר שאי אפשר. ומה שחזר ר' עקיבא והקשה על ר' אליעזר על השוני שבין הקרבנות, שכן לדבריו (לשיטתו) של ר' אליעזר קאמר [הוא אמר]. שכן אמר ר' עקיבא לר' אליעזר: לדידי [כי עצמי, לשיטתי] אין דנין דין דבר שאפשר מדבר שאי אפשר, ודי לי בטענה זו כשלעצמה, להסיק שאין ללמוד דינו של פסח דורות מדינו של פסח מצרים. ואולם אף לדידך [כי עצמך, לשיטתך] שאמרת כי דנין אפשר משאי אפשר, מכל מקום אפשר לפרוך את השוואה הזו, שהרי מה לפסח מצרים שכן אינו טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח, תאמר בפסח דורות שטעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח? ובתשובה על כך אמר ליה [כי] ר' אליעזר כי למרות שוני זה יש ללמוד את דינו של פסח דורות מפסח מצרים, משום הכתוב "ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה". ושואלים: ומדוע נזקק ר' אליעזר להביא פסוק זה, לימא ליה [שיאמר לו, לר' עקיבא] כי פסח מדבר יוכיח שהרי אף פסח מדבר שהיתה בו נתינת דם והקרב אימורים על המזבח, לא בא אלא מן החולין! ומשיבים: לדבריו של ר' עקיבא קאמר ליה [הוא אמר לו], שכן אמר ר' אליעזר לר' עקיבא: לדידי [כי עצמי, לשיטתי] דנין אפשר משאי אפשר, ומשום האי פירכא [פירכה זו] ששאלת ביחס לשוני שבין פסח מצרים לפסח דורות — פסח מדבר יוכיח שאין זו הסיבה שבגללה אין הפסח בא אלא מן החולין. ואולם אף לדידך [כי עצמך, לשיטתך] שאמרת כי אין דנין אפשר משאי אפשר — יש להביא ראיה מן הפסוק "ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה" המקיש את פסח דורות לפסח מצרים. ושואלים: ואף השתא [עכשיו], שהביא ר' אליעזר היקש זה, נמי ליפרוך [גם כן יש לפרוך] את ההיקש הזה בטענה שאין ללמוד דבר שאפשר (כפסח דורות) מדבר שאי אפשר (כפסח מצרים)! אמר רב ששת, זאת אומרת (מכלל נלמד) כי אין משיבין (מקשים) על ההיקש, שאין בטענה זו של לימוד דבר שאפשר מדבר שאי אפשר כדי לפרוך היקש.

תאמר בפסח דורות שכן טעון וכו' — כשלמים, ודין הוא שיצא אף מן המעשר כשלמים. כל עבודות של חדש זה — פסח דורות כזה, דבא מן החולין. ליקו במילתיה — קמיימא, וכי דנין איפשר וכו', אמאי חזר ודין דין אמר? אי הדר ביה — דסנר: דנין אפשר משאי אפשר, והאי דלא גמר ליה רבי עקיבא פסח דורות מפסח מצרים משום האי פירכא: מה לפסח מצרים שכן טעון מתן דמים — האי לאו פירכא היא. דפסח מדבר יוכיח, שטעון מתן דמים ואימורים למוצת, ואינו צא אלא מן החולין, דנמדבר לא הוה מעשר עד שנאו לארץ. אף אני צינא פסח דורות, שאינו אליעזר — דלית ליה דנין אפשר משאי אפשר: מה לפסח מצרים, אצל איהו סנר דאין דנין. ורבי אליעזר — אמאי מהדר ליה "ועבדת"? לימא: לאו פירכא היא, דפסח מדבר יוכיח. והשתא נמי — אף על גב דליף מן "ועבדת", ליפרוך רבי עקיבא: וכי דנין אפשר משאי אפשר? והאי קרא "ועבדת" לא משמע ליה, דהא לא כתיב צפירוס דבא מן החולין, אלא דליף מהקישא דיהו כל עבודות של חדש זה כזה. זאת אומרת — מדלא פריך הכי, אין משיבין על ההיקש, אף על גב דליכא למיפרך ביה, כגון הכא. דאדם דן קל וחומר מעלמו, ואין אדם דן גזירה שיהי [והיקש] מעלמו, אלא אם כן למדה מרבו, ורבו מרבו, הלכה למשה מסיני.

רש"י בת"י

תאמר בפסח דורות שטעון מתן דמים ואימורים — כלאמרינן צ"חמיל נשחט: "אך כצור שור" וגו' — למד על צבור ומעשר ופסח שטעון מתן דמים ואימורים. כזה — של מצרים: מה זה — מן החולין, אף לדורות — מן החולין. ליקו במילתיה — צהאי דסנר ליה דאין דנין אפשר משאי אפשר, ואמאי חזר ודנו דין אמר? ואי הדר ביה — וסנר דדיינין אפשר משאי אפשר. משום האי פירכא — דמתן דמים לאו פירכא היא. פסח מדבר — שעשו בני ישראל את הפסח נמועדו, כנר היה להם מוצת. דנראש חדש ניסן הוקס המסקן. וטעון מתן דמים ואימורים למוצת. ולא צא אלא מן החולין, דעדיין לא היה להם מעשר. ואי משום האי פירכא — דמתן דמים — לאו פירכא היא, דפסח מדבר יוכיח. לדידך דאמרת אין דנין — בעל כרחך דיינין ליה מנייה, דהא אקשה צו קרא לכל הפסחים, כדכתיב "ועבדת" כו' — שיהו כל העבודות של חדש זה. והשתא נמי ליפרוך — וכי דנין אפשר משאי אפשר?

תוספות

והשתא נמי — דכתיב "ועבדת" לאקשוויי לכל הפסחים, ליפרוך: וכי דנין אפשר משאי אפשר! ומשני: אין משיבין על ההיקש. ורבי עקיבא סבר: אפילו הכי, אין דנין אפשר משאי אפשר. אבל אין לומר דלית ליה היקשא, דעל כרחין אית ליה היקשא, דצריכא לשאר מילי, כדאיתא בפרק "מי שהיה טמא" (פסחים צו,א). ואם תאמר: והא בפרק "בנות כותים" (נדה לב,ב) דדרשינן: כימי נדתה כך ימי לידתה, פריך: וכי דנין אפשר משאי אפשר? ומשני רב ששת: על כרחך הקישן הכתוב. ורב אחדבוי בר אמי משני: רבי אליעזר היא. משמע דבעי רב ששת לשנויי אפילו כרבי עקיבא, ואמאי? הא הכי נמי היקשא היא, ופליגי! ויש לומר: דסבר רב ששת הכא, דאיכא לאוקומי היקשא לשאר מילי, להכי לא אמרינן על כרחך הקישן הכתוב. ובסמוך דדריש: מה אשם — אין שפיר ושליא קדוש כו', וקאמר: דסבר דדנין אפשר משאי אפשר, דמשמע לישנא דרבי אליעזר למעמה, אבל רבי עקיבא פליג עליה — התם נמי צריכא היקשא למילי טובא. ואם תאמר: הא פליגי בפרק "החולץ" (יבמות מו,א), דרבי אליעזר יליף מאבות, דמל ולא טבל — הוי גר. ורבי יהושע יליף מאמהות, דטבל ולא מל — הוי גר. ופרקי: ולרבי אליעזר נמי ניילף מאמהות, דהא אית ליה דנין אפשר משאי אפשר. והשתא, אפילו לרבי עקיבא מצי לאקשוויי, דהתם מודה דדנין, דהיקשא הוא, כדדרשינן בפרק שני דכריתות (ט,א): "ככס כגר" — מה אבותיכם לא נכנסו לברית כו', דעל כרחך היקישן הכתוב! ויש לומר: דהתם מסתבר דאתא קרא למימר דילפינן אנשים מאנשים ונשים מנשים. ואי לא דאשכחן בעלמא דרבי אליעזר סבר דנין, כדמיייתי מתך דהכא, לא הוה פריך. ויש לתמוה: (ולרבי עקיבא מנול דאין משלשין במכות), דבפרק קמא דמכות (ה,א) ילפינן לה בגזירה שוה ד"רשעי" "רשעי" [ממיתה], והיינו אפשר משאי אפשר. ואף על גב דאין גזרה שוה למחצה, הכי נמי אין היקש למחצה, וקסבר: אין דנין! וכי תימא: דמודה התם, משום דגזרה שוה לא צריכא, ועל כרחך הקישן הכתוב דהא צריכין למילי טובא בהווא פירקא גופיה ובפרק קמא דסנהדרין (ק,א) ובפרק "אחד דיני ממונות" (שם לג,ב) ובפרק "החובל" (בבא קמא פו,ב) ובפרק "אלו נערות" (כתובות לה,א).

עיונים

מה לפסח מצרים שכן אינו טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח? דנו המפרשים מה טעם הובאה פירכה זו, שהרי עיקר טעמו של ר' עקיבא הוא משום שאין דנים אפשר משאי אפשר, ואין אם כן מקום לפרוך כן על ר' אליעזר (הסבור שדנים אפשר משאי אפשר)! והסבירו כי כיון ששמע ר' עקיבא שר' אליעזר מוכיר פסח מצרים בדבריו, חשב שיש לו סברה שממנה למד את דינו זה, ולכך הקשה עליו. ואולם ר' עקיבא ידע כי אין הפירכה כשלעצמה מוכיחה דבר, שהרי יש לתרץ כנגדה כי פסח מדבר יוכיח (רשב"א). ועוד הסבירו כי כיון שלר' עקיבא אין מתקיימת הגזירה השווה, רצה לשלול דעה זו אף בדבר שאינו אמת, וכדרך שכתבו התוס' בובחים ע"ב, ד"ה ולבטלו (עול"ש).

אין משיבין על ההיקש כתב רש"י (וכן היא שיטתו כמוכבא בסוכה לא,א). ובסנהדרין עג,א. וכן כתב רבינו גרשום) בטעם הדבר, שאין אדם יכול מדעת עצמו לגזור גזירה שוה (היקש), אלא אם כן קיבלה מרבו, ורבו מרבו, עד משה שקיבלה כהלכה בהר סיני (והעירו כי

רש"י בראש השנה לד,א פירש שאף היקש אדם דן מעצמו. רעק"א בגליון הש"ס סוכה שם). ולשיטה זו בשלוש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן, אין אדם דן מדעת עצמו אלא מידת קל וחומר בלבד (רש"י סוכה שם). אכן יש החולקים בדבר וסבורים כי אדם דן מדעת עצמו אף בשאר מידות, מלבד גזירה שוה שאין היא נלמדת אלא מתוך קבלה מרבותיו (תוס' סוכה שם). ומשום כך, לשיטת רש"י, אף שהנראה לדעתנו שיש מקום לפרוך גזירה שוה — אין פורכים אותה.

והסבירו אחרונים את דבריו, שכן קל וחומר הרידי דרך לימוד הנבחת כלשעצמה, ולכן היא משמשת כהוכחה מגורה, ואין צורך בהבחנה מיוחדת אם ראוי ללמוד קל וחומר זה אם לאו. מה שאין כן שאר שלוש המידות שהתורה נדרשת בהן, אין הן נלמדות מעצמן, אלא לאחר שקיבל דעת אדם כוונת התורה במקראות אלה אכן להקישם זה לזה, והאם יש ללמוד ענין זה מענין אחר, והאם אכן כוונת התורה לדרוש מקרא זה בדרך זו (חזו"א).

ובתריבצא — צנית המדרש שמרצילים צו המורה אמרו: וכי דבר הלמד צהיקש, חוזר ומלמד צהיקש? דפסק דורות למד מפסק מנרים דנא מן החולין, היאך למידין תודה מפסק דורות? בכללא איתמר — כלומר, פסק מנרים ופסק דורות צללל הוא. קָשָׁם "פסק" אחד הוא. ולא היו דבר הלמד צהיקש, דהיינו דילין מודה מפסק דורות — כמאן דילין מפסק מנרים, קָשָׁם "פסק" אחד הוא. ורבי עקיבא — הואיל ולא יליף מן "ועצדת" כרבי אליעזר, פסק דורות דאינו צא אלף מן החולין מנלן? זאת התורה — מאי קא משמע לן האי קרא? עולה — להכי מקיש הני קרבנות לעולה — לומר לן: מה עולה וכו'. מאי היא — צאיזה כלי דילפינן מעולה? אילימא מזרק — לקבל הדם, כדאשכחן מזרק צעולה, דכתיב "וישלה את נערי בני ישראל ויעלו עולות", וכתיב "וישם באגנות"? נמי כתיב וישם באגנות — דהאי "באגנות" משמע אכולהו, כיון דשלמים טעונין מזרק — כל שכן שאר קדשים, ואמאי ילפי מעולות טפי משלמי צבור? סכין — דלא הו מולקין. ממנה — להכי הוקשו למנחה: מה מנחה כו'. אלא לזכרי כהונה — דכתיב "כל זכר צניי אהרן יאכלנה" (ויקרא 1).

רש"י בת"י

ובתריבצא אמור — צנית המדרש מותבי תיובתא אמתניתין דגמר שאר קרבנות חונה מפסק דורות. וכי — פסק דורות, הלמד צהיקש מפסק מנרים, דכתיב "נחמש הזה". חוזר ומלמד — על שאר קרבנות צהיקש? בכללא איתמר — ממתניתין, מכל הפסחים גמר צהדי. דכוליה פסח חדא מילתא היא — ופסק דורות הלמד מפסק מנרים — לאו דבר הלמד צהיקש הוא, קָשָׁם "פסק" חד הוא, וחד דינא אית להו. נפקא ליה מהא — כלומר, מהאי קרא ד"זאת העולה" נפקי ליה, ולא כדדריש ליה שמואל משום רבי אליעזר, אלא דדריש ליה צענינא אחריתא לקמן. זאת התורה — כוליה קרא ימירא הוא, דהא צלל חד צאפי נפשיה כתיב "זאת תורת העולה" "זאת תורת העולות" כו', אלא לדריש הוא דאיתא. מאי היא — על איזה כלי הוא מלמד? אילימא מזרק — דכתיב "וישלו את נערי בני ישראל ויעלו עולות", וכתיב צהיהו קרא "וישם באגנות" — אלמא עולה טעונה מזרק, ואמאי האי "זאת המורה" לאקושי שאר קרבנות לעולה שיטענו מזרק. שלמים נמי כתיב בהו וישם באגנות — דהתם שלמים נמי הו, דכתיב "ויזבחו זבחים שלמים" במנחה — כתיב "כל זכר צהישים". מאי היא — על איזה מן הקרבנות מלמד שיהא נאכלין לכהנים?

תוספות

ובתריבצא אמור — הוא בית המדרש, מקום שמרביצין בו תורה. ולשון שהוסיפו בו רבנן בתלמוד.

ומוסיפים כי בתריבצא [בבית המדרש] דנו חכמים בדברי משנתנו שכל הקרבנות הבאים חובה אין באים אלא מן החולין, ונלמד דינם זה מהיקש לקרבן פסח, ובענין זה אמור [אמר] חכמים בשאלה: וכי דבר הלמד צהיקש (פסח דורות, שנלמד צהיקש מפסק מצרים) חוזר ומלמד על דינם של קרבנות אחרים צהיקש? ומשיבים: אין זה נחשב כלימוד היקש מדבר הנלמד צהיקש, אלא בכללא איתמר [בדרך כוללת נאמר הדבר], שהוקשו כל הקרבנות לקרבן הפסח, שכן הפסח כוליה [כולו, בכל ענייניו] (פסח מצרים, ופסח דורות) חדא מילתא היא [דבר אחד הוא]. ומבררים: ולשיטת ר' עקיבא, שדחה את ראיותיו של ר' אליעזר, הלכה זו שהפסח אינו בא אלא מן החולין מנא ליה [מנין לו]? ומשיבים: נפקא ליה [יוצא, נלמד לו] דין זה מהא [משמועה זו] שאמר שמואל משום [בשם] ר' אליעזר: מה שנאמר בסוף פרשת הקרבנות "זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים" (ויקרא ז, לז), בא ללמדנו שהשוו קרבנות אלה זה לזה, ובאופן זה: "עולה" — מה עולה טעונה (חייבת) כלי שרת כדי להתקדש, אף שאר כל קרבן טעון כלי שרת. ומבררים: מאי [מה] היא כוונת הדברים שהעולה חייבת כלי שרת? אילימא [אם תאמר] שנצרך דם העולה להינתן על המזבח במזרק (כלי לקבלת הדם), וללמדנו שהיא הדין בכל הקרבנות — ואולם לשם זה אין צורך ללמוד מעולה, שכן גבי [אצל] זבחי שלמי ציבור נמי כתיב [גם כן נאמר] "...ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים. ויקח משה חצי הדם וישם באגנות וחצי הדם זרק על המזבח" (שמות כד, ה-ו), הרי שבקרבנות עולה ושלמים נאמר כבר שצורך דם על המזבח מן הכלי! אלא הכוונה היא שצריכה העולה סכין לשחיטתה, וממנה נלמדים שאר כל הקרבנות. ומבררים: ועולה גופה מנלן [עצמה מנין לנו] שצריכה סכין לשחיטתה? דכתיב [שכן נאמר] בעקידת יצחק: "וישלה אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו" (בראשית כב, י), והתם [ושם] יצחק הלא קרבן עולה הוא נחשב, דכתיב [שכן נאמר] לאחר מכן "...והנה איל אחר נאחו בסכין בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו" (שם יג). וממשיכים עוד בדרשת הכתוב: מה שנאמר בו "למנחה" בא להקביל את דין כל הקרבנות לדין המנחה, מה המנחה אינה נאכלת אלא לזכרי כהונה כהנים זכרים, אף בשרם של כל הקרבנות אין נאכלין אלא לזכרי כהונה. ומבררים: מאי [מה] כוונת הדברים שבשר כל הקרבנות נאכל על ידי זכרי כהונה? אי [אם] הכוונה היא לבשר קרבנות החטאת והאשם,

מקורה של המלה הוא שמי (ומצוי מעין זה באשורית), ומתחילה עניינו כמקום להרצות הצאן, בדברי חכמים נתייחד למעין חצר — גינת נוי סגורה הסמוכה לבית. ומכאן כנראה הושאל כוונה לבית המדרש או לקבוצות מסוימות שהיו מצויות סמוך ובקשר לבית המדרש.

ויקח את המאכלת — השתא דריש ליה הכא לקדשים שטעון כלי. ותימה: דבפרק קמא דחולין (טז, א) מוקמינן ליה לענין חולין. דאמרין: מנין לשחיטה שהיא בתלוש? שנאמר "ויקח את המאכלת"! ואומר רבינו תם: דקרא ודאי בקדשים כתיב, אלא גמירין נמי חולין, מדכתיב "לשחוט את בנו" ולא כתיב "לשחוט העולה". אבל כלי לא שייך למילף בחולין אלא בקדשים, כשאר עבודות דבעו כלי שרת. ומדכתיב "ויקח", דמשמע: דבר תלוש, ולא כתיב "ויקח" דרשינן תלוש בחולין. וכלי בקדשים — מדהזכיר "מאכלת", דהוה ליה למכתב "ויקח את המתדן". ואף על גב דהתם דחי רבי חייא: זריזותיה דאברהם קא משמע לן — הכא לא שייך לדחויי הכי. דלענין מה שהביא עמו דבר תלוש, ולא סמך על מה שימצא צור וקנה מחובר, שייך לומר דכתיבה קרא לאשמועינן זריזותיה דאברהם קא משמע לן. אבל מאכלת שהזכיר למה ליה? [אין] לאו לאשמועינן דעולה טעונה כלי.

מה מנחה אינה נאכלת אלא לזכרי כהונה — בסוף "דם חטאת" בזבחים (צח, א) פירש בקונטרס: הא דלא ילפינן לזכרי כהונה מחטאת ואשם כדילפינן ממנחה — משום דכתיב בתרווייהו גבי אכילת זכרים "קודש קדשים הוא". וקשיא: דבפרק "איזהו מקומן" (זבחים נה, א) איכא תנא דילין מהיקישא דחטאת מהאי קרא דכתיב "ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים": מה חטאת — לזכרי כהונה, אף שלמי ציבור — לזכרי כהונה! ונראה לפרש דהיינו טעמא הכא: כיון דהיקישא דחטאת ואשם איכא לאוקומה למילתא אחרית, כדמפרש הכא, לא מוקמינן ליה לאכילת זכרים, כיון דאינו שוה בכל הנהו דכתיבי בקראי. אבל מנחה — על כרחין להכי אתאי, דלא משכחת למילתא אחרית.

אף כל אינו נאכל אלא לזכרי כהונה — ו"שלמים" דהאי קרא — בכבשי עצרת קאי, דקדשי קדשים נינהו כל הכתובין במקרא זה. כך פירש בקונטרס בזבחים. ונראה דעל כרחין איירי נמי בשלמי נדה, דהא בפרק קמא דזבחים (ח, א) נפקא לן מהאי קרא שלא לשמו. ועוד: בכלהו קרבנות, דטעונין כלי, מהכא נפקא לן.

עיונים גבי זבחי שלמי ציבור נמי כתיב רש"י כתב בסוגיה בזבחים (צז, ב) כי הואיל ולמדים מן ההיקש האמור באותו פסוק משלמים לשאר קדשים, ניתן ללמוד גם ענין זה משלמים, ואין צורך להקישם לעולה לענין זה. ואולם מפירוש רש"י שלפנינו נראה שהיה קשה לו מדי העדיפות בלימוד משלמים ולא מעולה, ומשום כך פירש כי משלמים אפשר ללמוד בקל וחומר (איזהו מקומן). שלמי ציבור נמי כתיב וישם באגנות — שאלו אחרונים: מסוגייתנו עולה שדין קבלת הדם בכלי נלמד מן הכתוב "וישם באגנות", ואולם בזבחים (יג, א) מובאת ברייתא ובה נלמדת קבלת הדם (בכלי, כפירוש רש"י שם) מן האמור "הקריבו בני אהרן הכהנים את הדם" (ויקרא א, ה)! ותירצו כי נצרכות שתי דרשות אלה, שכן מדרשת סוגייתנו אנו נלמדים שנצרך כלי שרת לעבודת קבלת הדם, ואילו מדרשת הסוגיה בזבחים אנו נלמדים כי נחשב הדבר לעבודה, וכגון לענין שאם חשב בה מחשבת שלא לשמה — פסלה (גרי"ז). אלא סכין — בסוגיה בזבחים (צח, א) פירש רש"י שבאו הדברים להוציא שחיטה באבן צור או בקנה, לפי שלשחיטת קדשים צריך כלי שרת. וכן נראה מדברי רבינו תם שם (תוס' ד"ה והתם) שלדעתו הסכין שמדובר עליו כאן הריהו כלי שרת. אכן בתוס' (זבחים מז, א) העירו כי מן הגמרא בחולין (ג, א) עולה כי ניתן לשחוט את הקדשים בקרומית של קנה, ולא דווקא בכלי, וממילא גם לא בכלי שרת! ותירצו כי אין צורך בכלי שרת לשחיטת קדשים שהרי אינה עבודה ממש (שהרי גם זו ושאר פסולים כשרים בה). ומכל מקום יש צורך בכלי (אף שאינו כלי שרת). והכוונה שם היא שעושה כלי מאותה קרומית של קנה, ושוחט בו. ויש שכתב שסכין אמנם כלי שרת היא, אך מאחר ושחיטה כשרה בה, לא החמירו בה (ריטב"א חולין). ולפנינו פירש רש"י שבאו הדברים ללמד שלא היו מולקים.

מנלן דכתיב וישלה אברהם את ידו — תהו אחרונים: כיצד נלמדים דינים לדורות מן הנאמר קודם מתן תורה? והשיבו כי אין הדברים אמורים לענין קדשים, שהרי נצטוו בהם אף בני נח, ולכן יש לזמורם אף מהאמור באברהם, אף שקודם מתן תורה היה (מהר"ץ חיות חולין טז, א).

מסורת הש"ס ג. עיין זבחים מא, א. מט, ב. נה, א. ז, א. ס, ב. מנחות כח, א. עח, א. ילק"ש תורה תסט. תצה. תקלא. תקסב. תשנה. ד. זבחים צז, ב. (כה"ט). מכלילתא דרשב"י שמות כד, ו. עיין תוי"כ ויקרא ז, לח. ילק"ש תורה תקט (כה"ט).

גרסות

פסח כוליה בכל כתח"י: דפסח כוליה ובשטמ"ק: דכוליה פסח. ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים עולה בכתי"מ חסרות מלים אלה. גבי זבחי בכל כתח"י: זבחי. הוא דכתיב ויעלהו בכתי"מ: היא דכתיב ויקח את האיל ויעלהו. מאי אי חטאת בכתי"מ: אי חטאת ויש בכתי"מ: מאי היא חטאת.

לשון

תריבצא מקורה של המלה הוא שמי (ומצוי מעין זה באשורית), ומתחילה עניינו כמקום להרצות הצאן, בדברי חכמים נתייחד למעין חצר — גינת נוי סגורה הסמוכה לבית. ומכאן כנראה הושאל כוונה לבית המדרש או לקבוצות מסוימות שהיו מצויות סמוך ובקשר לבית המדרש.

